

05.03.2013

Valtiovarainministeriö

Lausuntopyyntöne 22.11.2012

LAUSUNTO KUNTARAKENNELAKILUONNOKSESTA

Valtiovarainministeriö on kirjeellään 22.11.2012 pyytänyt Sallan kunnalta lausuntoa kuntarakennelakiluonnoksesta 7.3.2013 mennessä. Lausuntopyynnössä pyydetään kuntien kantaa:

1. selvitysvelvollisuuteen ja -selvityisperusteisiin
2. määräaikoihin ja menettelyyn
3. valtiovallan toimivaltaan
4. yhdistymisavustuksiin, niiden ehtoihin ja määrään
5. sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävien turvaamiseen asiassa tehtyjen palvelurakennelinjausten perusteella.

Sallan kunta ilmoittaa seuraavan sisältöisen lausunnon kuntarakennelakiluonnoksesta.

1. Selvitysvelvollisuus ja -perusteet

Kuntarakenneuudistuksen tavoitteena on vahvoihin peruskuntiin pohjautuva kuntarakenne. Tavoitteena on, että kunnat pystyvät pääosin itse vastaamaan peruspalveluiden järjestämisestä ja tuottamisesta sekä tuloksekkaasta kehittämistyöstä. Esityksen mukaan vahvat peruskunnat muodostuisivat luonnollisista työssäkäyntialueista ja pystyisivät luomaan edellytykset talouskasvulle ja työllisyydelle sekä kykenisivät tehokkaasti huolehtimaan yhteiskuntarakenteen kehittämistä ja estämään yhdyskuntarakenteen hajautumista. Tavoitteena on lisäksi edistää kuntataloudeltaan entistä vakaampien kuntien muodostumista. Suunnitellun kuntarakennelain henki ja tavoite on kirjattu siten, että se johtaa automaattisesti kuntaliitoksiin.

Sallan kunnassa ja sen liitosalueeksi kaavaillulla Itä-Lapin alueella eivät toteudu millään mittapuulla ne vahvojen peruskuntien tai työssäkäyntialueiden periaatteet, jotka hallitusohjelmassa on nimetty kuntauudistuksen perustaviksi lähtökohdiksi. Kunnallishallinnon rakennetyöryhmän esityksessä todetaan jo itsessään, että Lapin osalta vahvoja peruskuntia ei synny kuin Rovaniemen ja Kemi-Tornio alueilla. Tähän viitaten vaadimme, että laissa tulee määritellä ne poikkeuskunnat, joita selvitysvelvollisuus ja mahdolliset kuntaliitokset eivät koske esimerkiksi harvan asutuksen perusteella.

Kuntarakennelakiluonnos on vaikeaselkoinen ja tulkinnanvarainen. Luonnoksen sisällöstä on luettavissa palvelujen keskittämisen filosofia. Sallan ja sen lähialueiden palvelujen keskittäminen ei vähennä menoja, vaan se lisää niitä entisestään kasvavien etäisyyksien ja julkisen liikenteen puuttumisen takia. Yksi laaja kunta vaatisi enemmän tulo-rahoitusta kuin nykyiset kunnat yhteensä. Haja-asuttaminen Sallassa oli aikanaan valtiovallan päätös, joka tehtiin sodanjälkeisen asutuspolitiikan tuloksena. Valtion on kannettava myös tulevaisuudessa vastuunsa ihmisten asumisen ja palvelujen turvaamisesta erittäin harvaan asutuilla alueilla.

Sallan kunta on vuosien aikana sopeuttanut kunnalliset peruspalvelunsa vastaamaan nykyistä väestöpohjaa ja ikärakennetta. Nykyisellään peruspalvelut ovat keskittyneet Sallan kuntakeskukseen. Saadakseen palvelut kuntalaiset joutuvat pisimmillään matkustamaan jopa 80 kilometriä. Valtion tarjoamista palveluista on todettava, että eräitä palveluita on keskitetty Rovaniemelle, lähes 200 kilometrin päähän. On näyttöä siitä, että kun hallinto siirtyy kauemmas, myös palvelut heikkenevät erittäin nopeasti. Kuntarakenneuudistuksessa tämä kehitys voimistuu entisestään. Suunniteltu kuntarakenneuudistus tulisi taloudellisesti kalliiksi yksittäisille kuntalaisille.

Lakiluonnoksessa pidetään elinvoimaisen kunnan yhtenä kriteerinä sitä, että kunnassa on vähintään 50 alle yksivuotiaista lasta. Luonnoksen mukaan näin tulisi olla perusopetuksen laadukkaan ja yhdenvertaisen järjestämisen takia. Sallan kunnan mukaan esitetty raja ei perustu tutkittuun tietoon, eikä lakiluonnoksessa ole tarkempia perusteluja, minkä takia rajaksi on määrätty 50 lasta/ikäluokka. Kunta voi olla elinvoimainen, vaikka syntyvä ikäluokka on pienempi kuin luonnoksessa määritelly raja.

Luonnoksen selvityspohjana on myös kunnan taloudellinen tilanne. Voimassa olevassa valtiosuudesta annetussa laissa (1704/2009) on määritelly kunnan talouden tunnuslukujen kuusi raja-arvoa, jotka kuvaavat kunnan rahoituksen riittävyyttä tai vakavaraisuutta, ja muut taloutta koskevat määräykset. Määräykset tiukkenevat suunnitellussa kuntarakennelaissa huomattavasti voimassa oleviin säännöksiin verrattuna. Käytännössä tämä johtaa siihen, että kunnat joutuvat valtion selvitysmenettelyn piiriin entistä nopeammin, ja tämän seurauksena ne pakotetaan yhteen. Sallan kunta esittää, että tulevassa kuntarakennelaissa pidetään voimassa tämän hetkiset valtiosuudesta annetun lain säännökset ja erityisesti harvan asutuksen lisä.

Jos kuntarakennelaki toteutuu suunnitellulla tavalla, paikallisdemokratia kapenee kunnassamme oleellisesti. Päätösvalta palveluiden järjestämisestä siirtyy käytännössä uuteen kuntakeskukseen ja palvelut häviävät reuna-alueilta. Laki heikentää suuresti sallalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa oman asuinalueensa asioihin. Tätä demokratiavajetta ei pystytä korjaamaan millään lainsäädännöllisillä näennäisuuksilla.

2. Määräajat ja menettelyt

Valtio suunnittelee samanaikaisesti valtiosuuslainsäädännön, kuntalain ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen uudistuksia. Uudistusten sisällöistä ja vaikutuksista kunnallamme ei ole tällä hetkellä riittävästi tietoa ja siksi Sallan kunnan on vaikea antaa täysin perusteltua lausuntoa näiden merkityksistä. Lausuntoa olisi pitänyt pyytää vasta siinä vaiheessa, kun sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen yksityiskohdat ovat tiedossa.

Lausuntoa pyydetään uusilta valtuustoilta, joilla ei ole ollut materiaalin laajuuden vuoksi riittävästi aikaa perehtyä asiaan tarpeeksi huolellisesti. Myös oikeuskansleri on todennut aikataulun liian tiukaksi. Lakiluonnoksessa ehdotettu aika yhdistymisselvitysten tekemiseen 30.4.2014 mennessä on liian lyhyt, eikä se riitä kunnille näin laajaan työhön. Yhdistymisselvityksen tekemiseen tulee varata aikaa 31.12.2014 saakka.

Sallan kunnan suurin ongelma on se, että valtio säätää jatkuvasti kunnalle uusia tehtäviä ja velvoitteita, mutta se ei anna samassa suhteessa riittävästi taloudellisia resursseja. Tässä tilanteessa on välttämätöntä tarkastella valtion ja kuntien keskinäisiä tehtäviä ja työnjakoa. Tämän jälkeen tulee yhdessä selvittää julkisten palvelujen rahoitusmalli ja vasta sitten mahdolliset organisatoriset kuntarakenteen muutokset.

3. Valtiovallan toimivalta

Esityksessä ei laajenneta valtioneuvoston toimivaltaa niin, että valtioneuvosto voisi yleisesti päättää kuntien yhdistymisestä kuntien valtuustojen sitä vastustaessa. Päätös yhdistymisestä perustuisi pääsääntöisesti kuntien yhteiseen esitykseen. Ainoa poikkeus tästä olisi arviointimenettelyyn kytketty valtioneuvoston toimivalta päättää erityisen vaikeassa taloudellisessa asemassa olevan kunnan yhdistymisestä. Valtioneuvoston määräämä kuntajakoselvittäjä saa suuret valtuudet toimia valtuustojen tahdon vastaisesti myös silloin, kun on kyse kunnan jakamisesta useampaan alueeseen. Tätä Sallan kunta ei pidä hallintolakiin kirjattuna hyvänä hallintona, ja se loukkaa kuntien perustuslaillista itsemääräämisoikeutta.

4. Yhdistämisavustukset

Lakiluonnokseen tulee kirjata, että kunnat saavat kaikissa tilanteissa riittävän avustuksen kuntaliitoselvityksen tekemiseksi ja yhdistymisavustuksen, mikäli kunta päätyy kuntaliitokseen. Ehdotukseen kirjattu edellytys yhdistymisavustuksen saamiselle on liian kaavamainen eikä se huomioi kaikilta osin alueiden erilaisuutta. Kuntaliitoselvitysten toteuttaminen on merkittävä taloudellinen rasite kuntien nykyisessä taloustilanteessa, ja niiden toteuttaminen kuntien omana työnä ja virkamiesten oman toimen ohella on käytännössä mahdotonta.

5. Sosiaali- ja terveystoimi

Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee parhaillaan lakia sosiaali- ja terveystoimen järjestämisestä. Sallan kunnan on vaikea antaa asiasta pyydettyä lausuntoa, koska lain lopullisesta sisällöstä ei ole vielä tietoa.

Sallan kunnan näkemyksen mukaan sosiaali- ja terveystoimen palvelut tulee koota riittävän kokosiin maakuntatasoisiiin yksikköihin. Lapissa riittää yksi maakunnallinen organisaatio tuottamaan laajat sosiaali- ja terveystoimen palvelut, unohtamatta peruskuntien tarvitsemia lähipalveluja. On välttämätöntä määritellä sosiaali- ja terveystoimen lähipalvelut tarkasti, ja niistä tulee säätää erityislilla, jotta kaikille kuntalaisille voidaan turvata yhdenvertaiset palvelut koko maassa. Sallan kunnalle tulee turvata taloudellinen perusta, jotta se pystyy järjestämään sosiaali- ja terveyspalvelut myös tulevaisuudessa.

Yhteenvetona toteamme, että nykyinen kuntajako on tarkoituksenmukainen Itä-Lapissa. Missään tapauksessa Itä-Lappiin ei synny lain tavoitteen mukaista elinvoimaista vahvaa peruskuntaa. Sallan kunta täyttää lakiluonnoksen 4 f §: n mukaisen poikkeusperusteen harvan asutuksen perusteella. Tästä syystä Sallan

kunnan ei tarvitse ryhtyä yhdistymisselvitykseen. Julkisten menojen erittäin voimakas kasvu suhteessa tulojen riittävyyteen on todellinen ongelma Sallan kunnassa. Tämä johtuu siitä, että valtio lisää jatkuvasti kunnille uusia velvoitteita. Sallan kunta edellyttää, että valtio turvaa kaikissa tilanteissa riittävät taloudelliset voimavarat kuntalaisten tarvitsemien julkisten palveluiden tuottamiseksi kohtuullisella etäisyydellä myös harvaan asutuilla seuduilla. Lakiluonnoksen sisällössä ei ole huomioitu sitä työtä, jota Sallassa on jo tehty palvelujen kehittämiseksi. Tämä työ jatkuu edelleen. Valtion tulee kohdella kaikkia kansalaisia tasa-arvoisesti myös kuntarakennemuutosten yhteydessä.

SALLAN KUNNANHALLITUS

Kirsi Kangas
vs. kunnanjohtaja

Pekka Huhtala
hallinto- ja kehittämisjohtaja